

País i literatura

Fa exactament cinc segles, el mateix dia de novembre que avui que escric aquest article, el tipògraf Nicolau Spindeler devia estar al seu obrador de València relligant els últims dels set-cents quinze exemplars que havia imprès de la història del cavaller Tirant, o potser imprimint set-cents quinze còpies del darrer full de l'obra. En tot cas, el bon home, un alemany de Saxònia que ja havia fet impressos importants a Tortosa i a Barcelona, no es devia imaginar que cinc-cents anys més tard el seu nom seria recordat profusament gràcies al llibre que llavors rematava. Perquè, si els temps no tornen a canviar, la vertadera vida del Tirant comença ara, en aquest any de 1990, i espere que en els futurs. La vertadera vida d'un llibre com aquest, que n'hi ha pocs, és la vida pública i civil, el seu accés a condició no sols de clàssic sinó d'emblema, arribar a ser -autor, llibre i heroi- part de la conversa ordinària, de la cultura elemental, nom de carrer en cada poble i ciutat, familiar, un exemplar en cada casa, cosa pròpia i comuna dins el país o nació, ambaixador i representant davant dels altres països.

Fa pocs dies un aprenent de periodista, en un dinar-conferència de premsa, em preguntava: "¿I vostè no creu que tot això del Tirant és una operació de *marketing*?" I tant aque sí, que li vaig contestar: és una operació de *marketing*, però curta. Havia de ser més grossa encara, havia d'haver començat fa molts anys, i hauria de durar encara molt més: hauria de ser una promoció contínua. Una cosa com han fet sempre, i fan encara, i faran pels segles dels segles, els espanyols amb Cervantes i *Don Quijote de la Mancha*. Ells, fa molt de temps que tenen perfectament clar que la literatura serveix per a construir, reforçar i projectar el país, i que un país (a més d'història militar, moneda, duanes, policia i política) també està fet de literatura.

No debades, per exemple, des del moment que l'estat agafa les regnes de l'educació pública, ja fa més d'un segle i mig, la literatura hi ocupa un lloc eminent. Els infants i adolescents de tots els països del Regne i República d'Espanya, una generació rere l'altra, han après que el *Mio Cid* era el primer gran monument de *nuestra lengua*, i que Cervantes, Quevedo, Lope de Vega i Calderón eren els gran clàssics *nuestros*. Un sola llengua literària, una sola literatura, uns mateixos noms, unes mateixes obres, un mateix marc de referència compartit i assumit com a propi..., tot això fa una sola cultura nacional, una sola nació cultural, un àmbit comú de pertinença i de fidelitat, un sol país, una nació.

A l'escola elemental, tots els infants llegien i escoltaven passatges de Cervantes, dibuixaven el Cid a cavall, aprenien alguns versos de Bécquer i qui era Don Juan Tenorio. Al batxillerat, en la lliçó anterior al *Siglo de Oro*, i darrere del Marqués de Santillana, apareixia un apèndix en lletra menuda amb Lull, les Cròniques, Ausiàs Marc i Martorell. Invariablement, el professor de l'assignatura observava: "Salten la letra pequeña. No va para el examen". Era perfectament coherent. Era una ideologia nacional. Més encara: els herois literaris personals i col·lectius -Don Quijote, Don Juan, Fuenteovejuna- acaben sent incorporats com a paradigma o expressió de l'esperit nacional, i els grans llibres i els seus autors arriben a ser, més que qualsevol al-

tra cosa o persona, porta-estendards i emblemes supremes de la nació. Al centre de la capital d'Espanya hi ha la plaça d'Espanya, i al centre de la plaça d'Espanya hi ha un monument: al Quijote i al seu autor. El van erigir ja fa alguns anys, i era una altra època. Però ara, en aquesta època de les "nacionalitats" i autonomies, el tornarien a fer, i al mateix lloc. Perquè ara mateix, quan el Regne d'Espanya vol impulsar la seua projecció exterior, i establir una xarxa de centres de presència espanyola a les ciutats més importants del món, aquests centres portaran el nom d'Instituto Cervantes.

No hi ha res a objectar. També els centres de cultura italiana es diuen Istituto Leopardi, i els alemanys Goethe Institut, i això va en favor de tot el que he dit sobre la literatura com a representant privilegiada de la cultura nacional, i dels grans autors i obres com a emblemes de la nació. Espanya-país té el seu autor insígnia, el promou, el gasta i l'explota. Lògic. També els altres països utilitzen la literatura, els llibres i els autors amb finalitats equivalents, amb promoció a càrrec del pressupost, generalment. Si nosaltres, fins ara, no havíem fet el mateix amb els nostres Lull, Ausiàs Marc o Martorell, era perquè no podíem: perquè no teníem un gram de poder sobre les nostres escoles, ni una miqueta de govern, ni una pesseta de pressupost autònom. Ni teníem ganes de fer-ho, tot s'ha de dir: només cal veure quins carrers han dedicat ací els ajuntaments als nostres escriptors, i quins als escriptors en castellà. A partir d'ara, però, si el Tirant -ja que tenim un Tirant- no ocupa al nostre país un lloc equivalent al del Quijote -ja que ells tenen un Quijote- vol dir que no haurem fet un país. Per falta de ganes, que no per altra cosa.

Joan F. Mira